

PESCH'İN İKTİSADİ DÜŞÜNCE TARİHİNDEKİ ÖNEMİ

Hülya DERYA¹

Özet

Bu çalışmada, Katolik kilisesinde ilk defa sosyal sorunlara değinerek dayanışma kavramının önemi üzerinde duran Henry Pesch Alman Tarihçi Okul'un temsilcileri bağlamında değerlendirilecektir. Pesh, Katolik kilisesinin sosyal sorunlara eğilmesi yönünde görüşler belirtmiştir. Bu görüşlerin temeli dayanışma kavramı çerçevesinde temellenmiştir. Dayanışma kavramı, mezhepler arası uzlaşının sağlanması, bireyin toplumsal sorunların çözümünde ortak paydaşlar olarak değerlendirmesi, etik değerlerin önemi gibi farklı sosyolojik boyutlara sahiptir. Dayanışma kavramı, liberalizm ve sosyalizmden farklı olarak üçüncü bir yol olarak savunulmaktadır. Bu doğrultuda sosyal sorunlar toplumsal yapıda karşılık bularak Almanya'da sosyal devlet anlayışının benimsenmesinde büyük çapta etkili olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Pesch, Dayanışmacılık, Katolik Kilisesi.

THE IMPORTANCE OF PESCH ON ECONOMIC THOUGHTS

Abstract

In this work, Henry Pesch who emphasizes the importance of the concept of solidarity by referring social issues for the first time in the Catholic Church will be evaluated in the context of the representatives of German Historical School. Pesh has indicated that the Catholic Church should address social problems. These opinions are based on the concept of solidarity. The concept of solidarity has different sociological dimensions, such as ensuring consensus among sects, evaluating the individual as a common stakeholder in solving social problems, and emphasising ethical values. Unlike liberalism and socialism, the concept of solidarity is advocated as a third way. In this direction, social problems have found a response

¹Yrd. Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
hulyaderya11@gmail.com

in the social structure and have been influential in the adoption of the understanding of social state in Germany.

Keywords: Pesch, Solidarity, Catholic Church.

1.Giriş

Alman Katolik Kilisesinin 1871 yılı itibariyle gelişimi üzerine yaşanan çatışma, kilise-devlet-toplum arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. 19. yüzyılda katolizm içerisinde politik gücün paylaşılması isteği ve bir çatışma potansiyeli belirir. Papaya bağlı kiliseyle devlete egemen olan liberaller arasındaki çatışma tüm Avrupa'ya yayılır. Amaç kiliseyi devlet hâkimiyeti altına almak ve bunun toplum üzerindeki etkisini azaltmaktır. Çatışmalar daha ziyade kilisenin politik ve sosyal geleceğine yöneliktir. Kültür çatışması başladıktan sonra, özellikle kilise düşüncesi içerisinde “dayanışma” kavramının önem kazandığı görülür. Heinrich Pesch'in ana fikirlerini de anlayabilmek için bu çatışmanın içeriğini bilmek gerekir. Pesch ise bu çatışmada belirgin bir şekilde ortaçağ Hristiyan ekonomi ve sosyal düzenini savunmuştur. Kendisinin geliştirdiği dayanışma düşüncesini, liberal bireyselliğin ve sosyalist kolektivizmin karşısına çıkartır. Bu şekilde her iki toplumsal dizayn tasarısını frenlemeyi başarır. Tasarlamış olduğu yenileme için, ekonomik değişimi de zorunlu görür. Pesch'e göre, insan kendi sosyal tabiatına ve topluma bağımlıdır. Kişi ve toplum karşılıklı bir bağımlılık ve düzen ilişkisi içerisindedir. Bu noktada kişinin özgürlüğü ile bu özgürlüğün sonunda meşru yolla ortaya çıkan sorumlulukları arasında bir uzlaşma sağlanmalıdır. Pesch bütünüyle Hristiyanlığın çizmiş olduğu insan resmine bağlı kalmıştır. İnsanın burada tanrının sureti olarak yaratıldığı esas alınır. Pesch'in toplum üzerine tasavvuru, kendine anayasada kendine yer bulmuştur.

Bu çalışmada, hedefimiz dayanışma kavramının sosyal sorunlar ve toplumsal yapıda karşılık bularak Almanya'da sosyal devlet anlayışının benimsenmesinde etkisinin anlatılmasıdır. Tüm dini mezhepleri barış içinde bir araya getirilmesi ve Katolik kilisesinin sosyal sorunlara eğilmesi Almanya'da sosyal sorunların çözümünde ve sosyal devlet anlayışının benimsenmesinde önem arz etmektedir. Konu Alman kütüphanelerinin arşiv kaynaklarından ve birincil kaynaklarından okumalar yapılarak değerlendirilmiştir. Çalışmada ilk olarak Katolik sosyal öğretisi ve kilisenin devletle olan çatışması üzerinde kısaca durulacak, üçüncü ve

dördüncü bölümde Pesch'in dayanışmacılık kavramı ve Alman Tarihçi Okul ile ilişkisi açıklanacaktır. Sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılacaktır.

2. Katolik Sosyal Öğreti Ve Kilisenin Devletle Çatışması

Katolik sosyal öğretini tam olarak kavramlaştırılamamıştır. Bunun için Katolik sosyal öğretinin gelişimine bakmak gerekir. Genel itibarla Katolik sosyal öğretini denince ki bu Hristiyan sosyal etik ile aynı görülebilir, endüstri çağının bir sonucu olarak görülebilir.² Leuninger'e göre, endüstrileşmeden önce adaletli bir toplum tasavvuru vardı, ama bunlar endüstri çağının gereklerine uymadı, çünkü burada sadece tanrıdan verilenler ve hiyerarşik organizasyonlar önemlidir. Katolik sosyal öğretini; düşünürler, bilim adamları, papalar, kardinaler tarafından kaleme alınmıştır. Bunların hepsi kendi çağlarının ilerisinde insanlardır (Leuninger, 2005:11). Katolik sosyal öğretini esas itibarla problemlerin çözümü için bir reçeteye sahip değildir. Bununla birlikte, toplum ve birey için pek çok çıkarım sağlar. Örneğin doğa hukuku çok etkindir. Devlet ise genel refah için var olan yönetim şeklini tayin eder. Ayrıca devletler bunun ilerisinde dünya çapında bir dayanışma içerisinde olmak zorundadır. Körner'e göre, Katolik sosyal öğretini daha ziyade bir sosyal felsefe olarak tanımlanmalıdır, çünkü belirli doğa hukuku varsayımlarına dayanır. Doğa hukuku bu bağlamda evrensel bir iddia taşımaktadır. Bunun içerisinde etik öncelikle insan onuruna, dört kardinal (adalet, cesaret, akıl, itidal) ve üç tanrısal erdeme dayanmaktadır (inanç, sevgi, ümit). Bugün ise resmi Katolik öğretini doktrini olarak papaların yayınladıkları genelgeler esas alınır (Körtner,1999:79-86).

Almanya, Katolik kilisesiyle 1871-1879 çatışma içine girmiştir. Devlet birtakım tedbirlerle kiliseyi denetlemek istemiştir. Fakat Katoliklerin fazla kuvvetlenmesi üzerine, Alman

² Arno Anzenbacher Hristiyan sosyal etiği tanımlarken, ilk önce bireysel etik ve sosyal etik kavramlarını birbirinden ayırır. Bireysel etikte öncelikle kişilerin duruşlarını ve davranış motiflerini manevi anlamda değerlendirmek önemlidir. Burada bireyin davranışlarının bütünüyle kendi iradesiyle verildiği varsayılır. Anzenbacher'in sosyal etiğine göre, bireyin içerisinde yaşadığı sosyal ilişkiler, yapılar, kurallar ve düzenlemeler manevi anlamda değerlendirilir. Burada esas itibarla, var olan kurumsal yapının uygun olup olmadığı değerlendirilir. Var olan sistemlerin sürekli sorgulanması öngörülür. Anzenberger bu noktada eski ve yeni ahitte işaret ediyor ve insanın tanrının bir varlığı olduğu ve toplumsal çıkar etrafında hareket ettiği bildirilen, yaratılış motifine atıfta bulunuyor. Anzenberger'e göre İncil somut bir model aktarmaktan ziyade, sosyal etiğin kriterlerini sunmuştur(Anzenberger,2001:56).

Şansölyesi Bismarck taviz vermek zorunda kalmıştır. Ketteler ise mezhep sorunun salt kilise problemi olduğunu ve çözülebilir nitelik taşıdığını belirtmiştir³. Din içerisindeki bölünmeleri, Alman birliği için bir tehdit olarak görmemektedir. Burada partilerin, kanunlar üzerinden dini yönetmek ve dini kullanarak pozisyonlarını sağlamlaştırmak istediklerini belirtmiştir. Langner kültür çatışmasının, devlet iradesi üzerinden Katolik kiliseyi protestanlaştırma çalışması olduğunu belirtmiştir (Langner,1998:274).

Alman devleti sonuçta hukuk devleti metotlarının ilerisinde yöntemler kullanarak IX.Papa Pius'un aracılığı ile Katolik kilisesinin ilerleyişini önlemeye çalışmaktadır. Burada amaç milli kiliselerin Roma ile olan bağlarını koparmaktır. Almanya'nın kültür bakanı Adalbert Falk ve Şansölye Bismarck, liberallere yaslanarak 1871-1879 yılları arasında bu çatışmayı yürüttüler. Bismarck'ın amacı politik katolizmi sınırlandırmak ve Almanya içerisinde devletle kiliseyi ayırmaktır. Devlet kiliseyi denetim altına almak için birtakım yasaklar getirir. Getirilen yasakların arasında şunları saymak mümkündür:

- Din temsilcilerinin devlet işlerine karışması 1871 yılında yasaklanır.
- Yine aynı kanunla Katolik okulları devlet denetimi altına alınır.
- 1873 yılındaysa kilise üzerindeki devlet otoritesi arttırılır.

Devletle kilisenin çatışması sonucu, Almanya'da politik katolizim yeni bir döneme girer. Katolizmin politik organizasyonu için bu çatışma önemli bir nitelik taşımıştır. Bismarck aynı zamanda XIII. Papa Leo ile müzakerelere başladı, çünkü karşısına çıkan merkez partisi kuvvetlenmişti (Hürten,1986:141). Merkez partisi bu dönemde sınıflar arasındaki ağıni genişletti ve entegrasyon kabiliyetini arttırdı. Bismarck almış olduğu önlemlerle istediklerinin tam olarak tersini elde ettiğini kabul etmek zorunda kaldı. Sonuçta merkez partisi gerçek bir politik büyüklüğe kavuştu. Merkez partisi taktik anlamında başarılı bir politika yürüttü ve Bismarck'ın bu mezhepsel partiyi ilga etme çabası netice vermedi (Lönne,1986: 171). Merkez partisi daha sonra hükümetle yakın ilişkiye girdi ve hatta hükümete destek oldu. Bismarck'ın liberallerle korumacılık yasası nedeniyle bozuşmasıysa merkez partisiyle arasını düzeltti.

³ Willhelm Emmanuel von ketteler, 1811-1877, Mainz Katolik kardinali.

Yıllar içinde merkez partisinin argümanlarında da bir değişiklik görülmeye başlandı. Katolik muhafazakarlar parti yönetimini ele geçirdi ve parti Bismarck hükümetine entegre oldu. Ayrıca devlet etiği de değişti; artık Hristiyan-germen hukuk devleti anlayışı yerine klasik antik felsefe ve ortaçağ skolastiği kabul görmeye başladı. İdealizm felsefesi geri plana itildi ve XIII. Papa Leo'nun yardımıyla doğa hukuku temeli üzerinde Katolik sosyal öğretisi geliştirildi. Sokolastik-doğa hukuku devlet etiği, genel etik olarak kabul edildi ve politik Katolikliğin ahlaki prensibi haline geldi. Bu öğretisi Georg von Hertling ve Joseph Mausbach tarafından desteklendi. Katoliklik tarihinde papalar pek çok sosyal genelge yayınladı. Burada insanların ekonomik ve sosyal sistem içerisinde yaşadıkları zorluklar dillendirildi. Amaç sosyal yapıları düzeltmek ve toplumsal aktörlerin gelişimini kontrol etmektir. İşçi sınıfının sorunları bağlamında XIII. Papa Leo "Rerum Novarum'da" işçilerin hak ve görevlerini tanımlar, çalışma kavramını insanların karar alma süreci içerisinde entegre eder. XI. Papa Pius ise 1931 yılında "Quadragesimo" genelgesini çıkarmıştır.

Sonuçta Katolik sosyal öğretisi olan bilinenler, Pesch'in bilimsel çalışmaları sayesinde oluşmuştur. XIII. Papa Leo'nun "Rerum Novarum" genelgesiyle Katolik kilisesi ilk defa sosyal sorunlara değinmiştir. Ayrıca bu konuda yetkili olduğunu açıklamıştır. Vatikan'a göre kilisesinin vazifesi, adil toplumsal ve ekonomik bir düzeni savunmak ve tanrının buyruğunu ilan etmektir. Bunun yolunu ise Pesch açmıştır. Dolaylı yoldan "Rerum Novarum'un" oluşmasına katkı sağlamıştır. Bu genelgenin manevi temel ilkeleriniyse, Pesch'in 5 ciltlik "Milli Ekonomi Ders Kitabı" isimli eserinde (Lehrbuch der Nationalökonomie) bulmak mümkündür. Pesch'in "Kilisenin Sosyal Güçlenmesi" isimli eserinde (Die soziale Befähigung der Kirche) metodik bir şekilde var olan Katolik devlet ve öğretisi sistemini eleştirdiği görülebilir. Eserde Katolik kilisesinin "dünyeviliğe düşman tavrı" gerçek boyutlarıyla sergilenmiştir. Katolik kilisesine nesnel anlamda yöneltilen bu eleştiriler sayesinde, kilise 2. Vatikan konsili süresince ve sonrasında sosyal hayat ve dayanışma kavramları üzerine düzeltmelere gidilebilmiştir. Pesch, sakınmadan şu eleştiriyi yöneltmiştir: "Roma sosyal sorunu çözme kabiliyetine sahip değildir, çünkü tam bir düşünce özgürlüğü istemez, ama sosyal sorunsu ancak tam bir düşünce özgürlüğünün aydınlığında çözülür" (Pesch,1899:50).

3.Pesch’de Dayanışma Kavramı

Dayanışma kelimesi Yeni Latince’de sosyal yapıdaki üyelerin içsel bağımlılıkları anlamına gelir. Kruip’a göre, dayanışma 18.yüzyılın sonundan itibaren devam eden toplumsal modernleşme sürecine bağlıdır. Fransız Devrimi sırasında dayanışma kavramı özgürlük, eşitlik ve kardeşlik kavramlarıyla birlikte kullanılmıştır. Bunun ardındansa milli kimlik düşüncesiyle bağdaştırılmıştır (Kruip,2004:3). Kruip’e göre bu kavram 19.yüzyılda oluşan sosyoloji içerisinde farklı yorumlanmaktadır. Burada iş bölümü itibarıyla organize olan topluluklarda entegrasyon ve bütünleşme olarak değerlendirilir. Kruip, Durkheim’in yüklediği anlama dikkat çekerek: Durkheim’in mekanik ve organik dayanışma arasında ayrıma gittiğini vurgular. (mekanik dayanışma; ortak çıkarlar doğrultusunda bütünleşme, organik dayanışma; dönüşümlü örgün bağlar ve bağımlılıklar temelinde bütünleşme).⁴ Dayanışma kavramı dogma-tarihsel olarak Durkheim’in Sosyoloji Okulundan çıkmış ve burada sosyal sorunun çözümüne yönelik liberalizm ve sosyalizm arasında bir “üçüncü yol” olarak formüle edilmiştir (Gulich,1989:34). Piyasa liberalizmi ve devletçilikten uzak konumlanmayla birlikte, dayanışma perspektifinin savunduğu ilkeler, 19. yüzyılda Alman Tarihçi Okul’un kapsama alanındadır. Pesch (1854-1926) Alman Tarihçi Okul’un etkisi altında dayanışmanın Katolik sosyal etiğine dayanan tasarımını oluşturur. Berlin’de Schmoller ve Wagner’in yanında öğrenim görür. 1904 yılında beş ciltlik Katolik sosyal etiğine dayanan “Milli Ekonomi Ders Kitabı” (Lehrbuch der Nationalökonomie) isimli eserini yayınlar. Pesch’in araştırmaları, ekonomi-politik öğretisi sisteminin ve prensiplerinin birleştirilmesine yöneliktir. İktisat teorisinin kapsamlı ve normatif yönelimli bir yaklaşımını oluşturmak niyetindedir. Pesch’in araştırmalarının ana hatları şu şekildedir:

- Milli ekonomik hayatı anlamak için insan merkezli ve organik yaklaşım,
- Ekonomik fenomenlere teleolojik kombinasyonlu bakış açısı,
- Tümevarım ve tümdengelim yönteminin analitik birleşimi,

⁴ Durkheim, toplumun salt bireylerin sayısının toplamından fazla olduğunu vurgulamıştır. Durkheim’e göre toplum, biyolojik ve psikolojik kavramlarla açıklanamaz. Katolik sosyal öğretiyse tam olarak bu noktaya yaslınır.

- Ekonomide devletin rolünün vurgulanması,
- Ekonomi-politik öğretinin somut empirik uygulamalarıyla birlikte kazanacağı pratik karakter.

Bu araştırmaların iktisadi – etik çıkış noktasını ise onun eserinin temelini oluşturan doğa kanunları oluşturmaktadır. Pesch, bununla ne rasyonalist saltçılığı ne tabiat kanuncululuğunu hedeflemiş ne de tarihci rölativizm yürüncesine oturmuştur. Onun tabiat kanunları yaklaşımında iktisat etiği ve teorisi, spekülâtif araştırmının yanında, tarihci bir perspektifte hukuk bilincinin kültürel düzlemdeki dönüşümleri de önemli bir yer tutmaktadır (Pesch, 1914:127)

Pesch’in insanı merkeze alan talebiyle birlikte, “çalışma” tabiata egemen olmanın aracı olarak görülmüş ve insan tüm ekonomik faaliyetin öznesi ile hedefi haline getirilmiştir (Pesch,1914:127). İktisadi düzen sorunlarının insan kaynaklı incelenmesini, bunun da kurumsal bağlamda aile, meslek, devlet gibi sınıflandırmalar içerisinde gerçekleşmesi gerektiğini savunur. Pesch insanı, toplumun ortasında görür ve insanla toplum arasında bir ilişki olduğunu varsayar (Pesch,1922:61). Pesch’e göre dayanışmanın ana teması, bir yanda kişisel özgürlük ve sübjektif şekillenme, diğere yandaysa sosyal bağlantılar kurmaktır⁵. Bu “birliktelik ve karşılılık kanunu” etrafında şekillenmelidir. Bu şekilde karşılıklı haklar ve sorumluluklar göz ardı edilmez. Ayrıca ekstrem toplumsal sistemlerden kaçınmak gerekir. Örneğin içerisinde hata barındıran bireysel sistem ve kolektif organizasyon gibidir. Henüz öğrencilik yıllarında bile var olan toplumsal ideolojilerin (bireysel yönelimli liberalizm ve kolektif yönelimli sosyalizm) dayanışma anlayışını kırmaya çalışmıştır⁶. Kitabı tamamıyla bütünsel bir ekonomik öğreti sistemi kurmaya yöneliktir. Pesch, insanı sosyal tabiatı itibarıyla değerlendirir ve bunun toplumla karşılıklı bağımlılığa dayalı bir ilişki içerisinde olduğunu varsayar. “Lehrbuch der Nationalökonomie” isimli eserinde çok belirgin bir şekilde dayanışma anlayışını tanımlar. 11. bölümde dayanışma kavramının yeni bir kavram

⁵ Pesch’e göre insan onuruna uygun bir toplumsal düzenin kurgulanması, insanın kendisiyle bağlantılıdır. Buna göre insan bir birey olarak, sadece diğere insanlarla birlikte olduğu takdirde bağımsız bir kişiliğe sahip olabilir. Adil ve insan onuruna uygun bir toplumun anahtarıysa dayanışmadır(Pesch,1922:64).

⁶ 1876 yılına kadar Bonn’da teoloji, sonra Hollanda’da felsefe eğitimi.

olmadığını belirtir. Bu noktada dayanışma fikrini bütünüyle Âdem ve Havva’dan gelen günahlarla birlikte anan Raymond de Waha’dan bahseder (Raymund der Waha,1910:69). Ayrıca ortaçağ felsefesi Hristiyanlık tasavvuruyla birlikte tüm insanları kapsayan bir tanrısal aile olarak sunulur. Dayanışma kavramıyla ilgili, felsefe ve teolojinin farklı bakış açılarına değinir ve Leon Bourgeois’in dayanışma anlayışını dillendirir⁷. Bourgeois toplum içerisindeki toplumsal müdahaleleri bireysel gerekçelerle izah eder. Buna göre varlıklı bireyler, varlığı olmayanlara karşı sorumludur. Devlet bu hakkı gerekirse zorla alır. Dayanışma bu şekilde devletin bir meselesi olarak görülür ve esas itibarla kendiliğinden oluşmaz. Pesch ayrıca Charles Gides mantığındaki kooperatifçi dayanışmaya değinir⁸. Gides ekonomik hayatın genel anlamda “yoldaşlık” haline dönüştürülmesini onaylar, ama “toplumsal parçalanmaya” yol açacak bir meslek organizasyonunu reddeder (Pesch,1922: 52-54).

Pesch zamanın iki büyük toplumsal tasarımını reddeder. Onun için bireysellik devlet hayatı içerisinde bağımsız bir sosyal organizmaya sahip değildir. Ona göre sosyal karaktere sahip, manevi organize edilmiş bir birlik realitede yoktur. Pesch’e göre bireyler toplum içerisinde birer atom parçası gibiler. Bireyselliği aşmak için doğal düzenin gelişmesi gereklidir, ama bu devlet müdahalesi üzerinden olmamalıdır, çünkü bu zararlı olmaktadır. Genel toplumsal refaha hizmet etmemektedir. Pesch ayrıca genel bir bireysellik tanımlamasının da zor yapılabileceğini belirtir, çünkü ona göre bu düşüncenin temsilcileri dağınık durumdadır ve görüşleri arasında büyük farklılıklar vardır. Ona göre “birey, halk topluluğu içerisinde tam özgür olmalı ve dilediği gibi yeteneklerini geliştirebilmelidir. Bu her türlü sosyal ve politik faktörün engellemesi olmadan gerçekleşmelidir” (Pesch,1922:55). İşte bu perspektif Pesch’in pozisyonunun, liberal bireycilik ve sosyalist kolektivizm arasındaki farkını ortaya koyar. İnsanın sosyal bir varlık olarak, bireysel düzlemde “tamamlanma ihtiyacı” içinde olan ve “tamamlanmaya yetenekli” olduğunu varsayar. Buradan ise toplumsal işbölümü ve organize işgücü bütünleşmesinin gelişim tandansının gerekçesini türetir. Bu bağlamda adalet, karşılıklılık ve çıkar birlikteliğinin eklemelenmesi sonucu dayanışma akliselim bütünleşmenin ifadesi olarak telakki edilir (Pesch,1914:414). Pesch dayanışmanın dört düzlemini geçerli kabul eder. Bunlar cins, aile devlet ve meslektir. İşte bu esasta dayanışma yaklaşımını formüle

⁷ Bourgeois: 1851-1925, Hukukçu ve 3. Cumhuriyette devlet adamı.

⁸ Charles Gides (1847-1931, tarihçi, sosyal Hristiyanlık hareketinin başkanı).

eder, vatandaşlık (manevi prensipler) ve meslek temelli (organize prensipler) dayanışma üzerine yoğunlaşır (Pesch,1914:414). Pesch dayanışma tanımını, bu argümantasyon çizgisini çağcılığın tarihçi ısrarıyla kombine etmiştir: “Dayanışma bir sosyal sistem olarak, toplum hayatının manevi-organik anlayışından yola çıkarak dayanışma prensibine uygun bir ekonomi-politik talep eder. Bu talep sosyal adalet anlayışına uygun olmalıdır. Bunun için yurttaş ve toplum çıkarına yönelik bir organizasyon kurulmalıdır. Bu organizasyon çağa uyumlu ve tabiat kanunları etrafında şekillenmelidir” (Pesch, 1914:415).

Pesch ikinci bölümde Sosyalizmin hatalarına değinir. Sosyalizm topluma fazla vermektedir, bireysellik ise az. Pesch sosyal ve ekonomik hayatın aksak yönlerini eleştirir ve bunu eksik devlet organizasyonuna bağlar⁹. Pesch belirgin bir şekilde sosyalizmi ve bunun toplumu dönüştürebileceğini geri çevirir, çünkü burada bir sosyal sınıfın diğer bir sosyal sınıf tarafından köleleştirildiğini görür. Üçüncü bölümdeyse bireyselliğin ve sosyalizmin hatalarını ele alır ve bunları kişisel Dayanışma kavramıyla yanıtlar. Bu noktada Pesch’in var olan sistemlere oldukça açık fikirli olduğu görülür. Pesch bu sistemlerden kendisi için doğru olan nitelikleri almak ve bunu dayanışma kavramına entegre etmek ister. Bu bağlamda dayanışmanın hem bireyselliğin hem de sosyalizmin gereklerini yerine getirmeye çalıştığını anlatır. Dayanışma ona göre, ekonomik yönden bağımsız subyelerin oluşumudur ve kolektif sosyalizme karşı çıkar ki burada devlet, toplum veya yoldaşlık ekonomik sürecin tek subjesi haline getirilecektir. Pesch bu sistemde olduğu kadar hiçbir sistemde bireyin sadece bir bütünün parçası olmayacağı ve asıl amaç olarak telaffuz edilmediğini söylemiştir. Sosyal varlığı tanımlayan temel prensiplerini, kendi dayanışma anlayışı doğrultusunda oluşturmuştur:

⁹ Pesch’in temel ilkeleri

- Komünist sosyalizmin inkâr edilmesi
- Manchester – serbest piyasa bireyselliğinin ret edilmesi
- Ekonomiye sermayenin çıkarı doğrultusunda egemen olmak isteyen kapitalizmin reddi

- Tüm insanları kapsayan dayanışma: Hristiyan düşünce ırk, millet ve sınıf ayrımı gözetmez.
- Ülke yoldaşlarının dayanışması: Devlet amacına uygun bireyselliği oluşturur.
- Mesleki yoldaşlık dayanışması: Meslek birliklerinin çıkarlarına hizmet eder.

Manevi bir bütün olan ekonomi-politik, artık düzenin bir birimini içine alır ki diğer yandan tekil işletmeler arasında sosyal-hukuki uyumun ve dayanışmanın bir birimi niteliğindedir (Pesch,1914:268). Bu şekilde Pesch'in dayanışmacılığı hem bireysel özgürlük prensibinden hem de sosyalist toplumsallaştırma prensibinden ayrılır, çünkü dayanışmacılığın temelinde manevi-organizasyoncu bir ilke vardır ve tekil işletmeler sosyal bağlılıkları içerisinde bağımsız bir şekilde işlemeye devam ederler (Pesch, 1914:272).

Pesch için dayanışmacılığın teleolojik çekirdeğini “maddi refah” kavramı oluşturmaktadır. Maddi refahı ise şöyle şekilde tanımlamıştır: “İnsanın gerçek, akli başında ihtiyaçlarını gidermesi için gerekli olan tabiat ile kültüre bağımlı insanı refah veya dünyevi mükemmellik durumu” (Pesch, 1920:287). Refah burada toplumun bütününe yönelik olabilir veya tekil işletmelerin refah düzeyini betimleyebilir. Devlet bu noktada kamusal refahın koruyucusu olarak görev yapar. Genel refah toplumsal kuvvetler önderliğinde ve yine devlet güvencesinde gerçekleştirilmeye çalışılır. Ekonomi-politik maneviyatın temeli olan bu devletin maddi refah güvencesi, diğer bütün hedeflerin üzerinde konumlanmıştır. Bununla birlikte kısmi hedefler organik element olarak ekonomi-politiğin kurumsal karakterini oluştururken refah seviyesi burada tarihi-kültürel kontekstte varyasyon halindedir (Pesch, 1914:266). Ekonomi-politiğin son amacıysa nüfusun maddi ihtiyaçlarını, temel kültür değerleriyle uyum içerisinde sağlamaktır. Bu argümantasyonun sonunda salt rekabete dayanan ve azami kazanç hedefleyen piyasa süreçleri kabul görmez. Sadece malların fiyatları ve faiz bağlamında değildir ve ücret politikasını da kapsar. İşgücü bu noktada bir üretim faktörü olarak, etik bakımdan doğrudan bir mal formu olarak kabul edilmez (Pesch,1924: 562). Sonuç itibarıyla halk refahı, ekonomik faaliyetin esas amacı olarak görülür. Ayrıca diğer ekonomik ve sosyal politik stratejiler bağlamında da, değer yargılarından arınmış her türlü pozitivizm ret edilir. Pesch bu talepleriyle Alman Tarihçi Okulun 1920'ye kadar korumuş olduğu pozisyonuna

bağlanmıştır.¹⁰ Pesch'in teori oluşumunun milli ekonomik konteksti, birinci derecede Schmoller ve Wagner tarafından şekillendirilmiştir.

4. Pesch'in Alman Tarihçi Okul Arasındaki Benzerlik Ve Farklılıkları

Pesch özellikle Alman Tarihçi Okul'un temsilcilerinden Schmoller, Wagner ve Sombart'ın çalışmalarından etkilenmiştir. Schmoller genel itibarla Alman Tarihçi Okula yön veren isim olarak görülür¹¹. Schmoller'in gerçekleştirmiş olduğu çalışmaları aşağıdaki noktaları vurgulamıştır:

- Teorik yaklaşımların tarihci rölavitesi,
- Toplumsal olayların bütüncüllüğü ve bunun biçimlendirici karakteri,
- Hem rasyonel hem de rasyonel olmayan olgular etrafındaki ekonomik motiflerin çokluğu,
- Evrimsel gelişim perspektifi,
- Araştırma objelerine yönelik detay çalışmalarına yönelik ilgi,
- Anti mekanik ve organik perspektif.

Schmoller, teorik ve tarihsel perspektifleri kapsamlı bir disiplinler arası sosyo-ekonomik yaklaşımda bir araya toplamaya çalışmıştır (Shionoya,1997:201). Doğa kanunu geleneğinin, ahlaki mükemmelliğin kültür oryantasyonlu sosyo-politik ilişkilerin soyutlanmasına karşı

¹⁰ Pesch zaten çeşitli vesilelerle Alman Tarihçi Okula olan yakınlığını dillendirmiş ve özellikle Wagner'den saygıyla bahsetmiştir (Pesch, 1924:196).

¹¹ Alman Tarihçi Okul'un analitik çıkış noktasını, iktisadi gelişim örneklerinin kurumsal ve strüktürel özelliklerine yönelik soru teşkil eder. Bu aynı zamanda gelişim süreçlerinin politik şekillenmesini de kapsar. Roscher ve Knies'in temsil ettiği birinci kuşak Alman Tarihçi Okul'da, tarihci metot milletlerin ve medeniyetlerin iktisadi ve sosyo-kültürel gelişiminin karşılaştırması babında merkezi bir konumdadır. Schmoller ve Wagner etrafında toplanan ikinci kuşak Alman Tarihçi Okul ise, ekonomik gelişim çerçevesinde tarihsel - karşılaştırmacı araştırmalara yönelmiştir. Bu araştırmalar sosyal reformcu normatif-pratik yönelimli devlet ve eğitim ideallerine dayanır. Schmoller, toplumu bir sosyal organizma olarak görmüştür. Bu Tarihçi Okul için belirleyici bir niteliktir. Organizma teorisinde canlı organizmalar ile sosyal gruplar arasında bir analogi oluşturulmuştur. Sombart ve Max Weber üçüncü kuşak Alman Tarihçi Okul temsilcilerindedir. Bu dönemde değer yargıları konu olur ve modern kapitalizm teorisi oluşturulur. Ayrıca bu dönemde yine iktisadi bilgilerin tarihsel nitelikleri üzerinde durulur (Ebner, 2000:360).

çıkıştır (Priddat, 1995:155). Doğa kanunlarının idealleştirilmesini ve rasyonalist karakter taşımasını eleştirerek, kurumsal örnekleme dayanan tarihsel gelişim bilgilenmesinde her zaman ısrar etmiştir (Schmoller, 1923:83). Bunun sonucunda ahlakın rölavitesi, evrimsel oluşum sürecinde bir olgu olarak değerlendirilerek somut tarihsel kontekste bağımlı görülmüştür. Halkların ve milletlerin karşılaştırması yapılarak insanlık için genel geçerlilik taşıyan kurallar tespit edilmeye çalışılmıştır. İktisadi fenomenler, gelişen bir toplumun sosyal yapısının entegre parçaları olarak analiz edilir (Schmoller,1893:220). Bununla iletişim halinde olan gelişim süreci vizyonuysa, doğal bir sosyal ve ekonomik evrime işaret eder ve bu piyasa rekabetiyle kazanç güdüsünü temel alır. Bununla birlikte bu süreç kültürel gelişimle düzenlenir ve yönlendirilir (Ebner, 2002:359). Ahlaki-hukuki ilerlemeye toplumsal refahının gerçekleşmesi esnasında bazı hukuki temel ilkelerin kabul edilmesi ve egemen grup egoizmini dizginlemesi şeklinde kendini gösterir (Schmoller, 1923:333). Schmoller'in yaklaşımında, sosyo-politik reform programının normatif bakış açısı ve tarihsel koşullu kültürel olguların araştırması birbirine bağlanır.

Pesch milli ekonomideki metot tartışmasında, tarihçi metot olarak adlandırdığı tümevarım yöntemini ön plana çıkartmış, ama bunu felsefi metot olarak adlandırdığı tündengelim metoduyla kombine kullanılması gerektiğini belirtmiştir.¹² Bu kombinasyon böylelikle şekilde teleolojik bir perspektife kavuşur (Pesch, 1914:548). Pesch'e göre her bilimsel gelenek çizgisi belirli bir dünyevi temelle birbirine bağlıdır. Dayanışmacılığının metodolojik önemini bu esas üzerinden açıklar. Ekonomik analizlerin kesinliği konusundaysa aşağıdaki yorumda bulunur. Tabiat kanunları gibi ekonomik kanunlar yoktur, sadece belirli bir düzene dayanan ifadeler vardır. Bu ifadeler halkın refahını tesis etmeye yöneliktir. Bunların geçerliliği

¹² İktisatta yöntem tartışması(Methodenstreit) Alman Tarihçi Okul temsilcisi Schmoller ile Avusturya Okul'u kurucusu Menger arasında gerçekleşmiştir. Bilimsel yöntem olarak iktisadi analizlerde genelleştirilmiş modellere dayalı önermelerden kaçınılması durumu öne çıkarılmıştır. Schmoller'e göre, iktisat teorisinin elde edilebilmesi için tümevarım yöntemi kullanılmalıdır. Gerçeğin kısmi olan anekdot ya da belirtisel analizine karşı çıkararak diğer toplum bilimlerin yardımıyla kapsamlı incelemeyi seçmiştir. Politik iktisadın toplumsal yanına vurgu yapmış; politik iktisadın diğer alanlardan koparılmayacağı kanaatine ulaşmıştır. Bu yüzden de iktisadının soyutlama yapmasına ve bunu yaparken de ekonomik insandan uzak durması gerektiğini savunmuştur. Aynı zamanda insanın sadece daha çok kazanma güdüsüyle hareket etmediğini; birbiriyle çatışan pek çok güdünün kesiştiği noktada hareketlerine yön verdiğini vurgulamıştır. Bunun için büyük ölçüde tarihsel metotlar kullanıp; ekonomik olayların bireyselci, determinasyoncu ve faydacı olarak değerlendirilen klasik bakış açısının boşluğunu doldurmuştur(Schmoller, 1900:37-40).

tandanslara ve manevi koşullu davranışların devamına endekslidir (Pesch,1914:17). Bu şekilde Pesch'in teleolojik yaklaşımının, Lionel Robbins'in ortaya koyduğu tahsis teorisine (Allokationstheory) karşıt olduğu görülmektedir. Yani Pesch'in dayanışmacılığı, neo-klasiğin faydacı içeriğini reddeder. Bunun yerine normatif temelli sosyo-ekonomik bir program yerleştirmek ister. Bu program toplumsal refahın sosyo-politik ve kurumsal olarak teminat altına almak ister. Bu noktada Schmoller etkisindeki analitik iddiasıyla belirgin bir yakınlık görünmektedir bununla birlikte Pesch'in ekonomik gelişim süreçlerinin analizini temel anlamda eleştirdiği unutulmamalıdır. Pesch, özellikle pozitivism ve evrimciliğini eleştirir, Schmoller tarafından savunulan detay araştırmalarının teorik-kavramsal tutarlılıktan yoksun olduğunu ve genelleştirme kabiliyetinin bulunmadığını belirtir (Pesch,1914:538). Değer rölativizmine yönelik eleştirileriyse basit bir şekilde Schmoller'e yöneliktir. Pesch'e göre Schmoller ahlak ve hukukun "net olmayan, oynak, rölativist ve evrimci" anlayışını savunmaktadır. Gerçekten de Schmoller bu anlamda Hegel sonrası ilerleme düşüncesi içerisinde bir tandansa sahiptir ve kültürün her formunu tarihsel oluşum içerisinde veya manevi bir tarihsel oluşum olarak görür. Bu şekilde iktisadi etik düzlemde bir ayrışmaya gidilir; buna göre mantıki olarak her çağda geçerli olan olgular ve bunun tarihi aracılığı sistematik bir şekilde gizlenir (Koslowski, 1991:86). Pesch'e göre ayrıca ahlak ve maneviyat arasında yeterince ayrışma gidilmemektedir. Pesch'in Schmoller'le ortak noktası ise, ekonomik-politik öğretisi içerisinde etiği önemli kılmasıdır. Ekonomi ile ahlak arasındaki ilişkinin keyfe keder soyutlamayacağıdır (Pesch, 1914:551). Pesch, ekonomik fenomenlerin tarihi kontekste etik olarak bağlanmasının Schmoller'in başarısı olduğunu belirtmiş, ama bunun mutlaka felsefi-tarihsel bir perspektifle genişletilmesi gerektiğini söylemiştir (Pesch, 1914:552).

Wagner ise, "devlet sosyalizmini" sistematik bir öğretisi yapıları olarak kurgulamak ister. Wagner'in ağırlık noktası, "devlet sosyalizmidir"¹³ (Wagner,1907:17). Pesch'in Wagner

¹³ Wagner burada devletin sosyal, ekonomik ve finansal reformlar gerçekleştirerek toplumu dönüştürmesini ve devlet sosyalizmi mantığında bir şekilde bürünmesini savunmaktadır. Wagner teorik anlayışıysa, tarihsel bir kanunsallığın sosyo-kültürel gelişim sürecinde etkin olan devlet faaliyetleri esasına dayanır. Wagner'in devlet sosyalizminin birincil hedefleri, sosyal güvenliği kapsayan devlet sistemlerinin oluşturulması ve büyük işletmelerin devletleştirilmesine yöneliktir. Ayrıca Wagner mali yapının düzenlenmesi gerektiğini savunmuş ve daha ziyade mala dayalı bir düzenin kurulması gerektiğini vurgulamıştır. Wagner tüm bunları sosyo-kültürel

üzerine olan değerlendirmesi onun Schmoller'le arasındaki metodolojik farklılıkları esas alır. Pesch'e göre Wagner özellikle rölativizmde metodolojik farklılıklar gösterir ve devlet sosyalizmi prensiplerinin buraya ikame edilmesi gerektiğini savunur (Pesch,1920:202). Wagner'in Pesch üzerindeki merkezi etkisi, onun bireyselcilik ile sosyalizm arasında yeni bir ekonomik öğreti ve prensip sistemi talep etmesine dayanır. Pesch burada Wagner'in devlet sosyalizmi sistemini özel mülkiyetin yerine kamusal mülkiyetin konumlandırılması olarak yorumlamıştır. Yani toplum çıkarlarının özel çıkarların önüne çıkartılması olarak değerlendirmiştir (Pesch,1920:206). Pesch bu noktada Wagner'den devletleştirme enstrümanının kullanımı konusunda ayrılır ve Katolik öğretiye uygun olarak bunun sosyal politik bir şekillendirme enstrümanı olarak kullanılmasını eleştirir. Metodolojik anlamdaysa Wagner'in yasal devlet harcamalarının genişlemesine karşı çıkar, çünkü kendisi bunu sadece bir biçimlendirme aracı olarak kullanmak ister (Pesch, 1920:211).

Değer yargısı kavgasıysa aynı zamanda Pesch'in üçüncü kuşak Alman Tarihçi Okul'la yaşadığı problemlerin odağı olmuştur. Pesch özellikle Weber'in değer yargısı özgürlüğü pozisyonunu gerçeklere aykırı ve steril olduğu gerekçesiyle kabul etmez (Pesch,1924 :203). Pesch bu süreçte Schmoller ve Wagner'in yanında yer alır. Bu konu üzerine kaleme aldığı makalesinde, Weber'i alaya almış ve onun Nietzsche tipi etik norm taşımayan teorik kavram oluşumunu benimsememiştir. Diğer yandaysa iktisadi düzenin sosyal düzlemde entegre edilmesine yönelik anlayış pozitif değerlendirilmiştir¹⁴

ilerlemenin ifadesi olarak yorumlamış, ama bununla birlikte modern işbölümüne dayanan milli ekonomilerin gelişim tandansının istatistikî olarak belgelenmesi gerektiği üzerinde durmuştur (Wagner,1893:895). Ayrıca Wagner'in normatif bir yaklaşıma sahip olan devlet sosyalizmi, aynı şekilde mesleki organizasyon formlarına kavramsal bir derinlik tanımaktadır. İşte bunlar Katolik sosyal öğreti de önemli bir rol oynamaktadır.

¹⁴ Değer yargıları, kişisel dünya görüşü ve etik anlayışından kaynaklanan "iyi" ve "kötü" şeklindeki subjektif ifadelerdir. Böylece değer yargısında bulunmak; sosyal gerçeğe ilişkin pozitif bir tutum değil, gerçeğin, "olması gerekene" göre şekillendirilmesini amaçlayan, normatif bir tutumdur. Eğer bir olgunun değerlendirilmesi "iyi" ise, olması; "kötü" ise olmaması istenir. Oysaki "olan" bir gerçekten, hiçbir zaman "olması gereken" çıkarılamaz. Ayrıca değer yargılarının doğru veya yanlışlığı, ampirik-gerçek olayla test edilemez; sadece subjektif-kişisel bir inanç değeri taşır. Değer yargılarının temelinde belli politik ve etik dünya görüşleri yer alır. Bunlar, toplumların kültürel gelişmesi içinde evrimleşip oluşur. Bu nedenle sosyal bilimlerin değer yargılarından arınmaları tümüyle mümkün olmadığı gibi, anlamlı da değildir.

İktisadi gelişimin dayanışmacı teorisinin temelini Pesch'in insanlık tarihi teleolojisi oluşturur. Dünyaya egemen olmanın ilerlemesi, manevi ve ahlaki güçlerin gelişim süreci içerisindeki gelişiminde gösterir (Pesch,1914:130). Burada kültür ve medeniyet gelişimi tanrının bir arzusu olarak yorumlanır ve tanrının suretinde insani varoluş ve gelişme olarak adlandırılır (Pesch,1920:638). Bu noktada dahi Pesch'in gelişim optimizminin Schmoller'e çok yakın olduğu anlaşılır. Tabii bu Alman Tarihçi Okulu'nun basamak teorisi problemini görmezden gelmediği anlamına gelmez. Buna göre henüz milli devletler ortaya çıkmadan ekonomi-politik gelişim süreci başlamıştır ve bu yüzden Schmoller'in milli ekonomiden dünya ekonomisine giden anlayışı hatalıdır (Pesch,1914:255). Pesch milli ekonominin tarih süreci içerisinde dünya ekonomisine dönüşmeyeceğini savunmuş ve dünya ekonomisinin sadece vasıtaları arttırarak milli ekonomiye refah sağlayabileceğini savunmuştur. Dolayısıyla dünya ekonomisinin, tek başına bağımsız sosyal adaletçi bir yapıya evrimleşmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Dünya ekonomik faaliyetlerinin ortak bir sosyal bütüne dönüşmeyeceğini ilan etmiştir (Pesch, 1914:255). Gelişen işbölümü ve genişleyen mal trafiğiyle birlikte karşılıklı bağımlılığın artacağını belirten Pesch, bunun dayanışmanın toplumsal ve politik norm olarak değerini arttıracığını söylemiştir (Pesch, 1902:309).

Gelişim basamakları üzerine olan tartışmada her ne kadar kurumsal kategoriler ön plandaysa da Pesch'in kapitalizm tanımlaması bu tartışmayı teknik niteliklerle hapseder. Kurumsal perspektif daha sonra para-ekonomisine yönelik eleştirilerle gündeme gelir. Pesch kapitalist "kazanç oryantasyonlu yapılanmayı" eleştirir ve çeşitli yaptırımlarla bunun önüne geçilmesi gerektiğini savunur. Pesch bu noktada Sombart'ın orijinal kaynaklarında kullandığı Yahudilik ile ilgili verileri kullanır ve bunları aynı şekilde (kapitalist kazanç prensibi, yatırımcı tipi, organizasyon formu v.s.) kültürel kapitalist temel olarak sunar. Ayrıca finansal sermayenin üretimdeki rolü tartışmaya açılır ve burada Sombart'ın kapitalizm teorisinin yanına Hilfeding'in Marksist argüman çizgisini de konu eder (Pesch, 1922 :584).

Pesch hiçbir şekilde Sombart'ın inovatif yatırımcı karakterini kabul etmez. Bu onun için daha ziyade Schmoller'de de rastlanan ve klasik argümanlara dayanan bir yaklaşımdır. Pesch yatırımcı motiflerinin çokluğunu kabul eder ve Sombart/Weber tarafından savunulan kapitalist ruhu eleştirir (Pesch,1924:93). Sonuç olarak modern kapitalizmin reformdan

geçirilerek dayanışmacı düzen çerçevesi içerisinde karma bir sistemde kontrol edilebileceği varsayılmıştır. Buna göre dönüştürülmüş bir iktisadi anlayış içerisinde, kapitalist üretim formları ve yatırımcıları sosyal bağlılığa sahip elementler olarak üretken olabilir. İktisadi hayatın teleolojik nitelikleri, kapitalizmin kazanç prensibinden önce normatif ihtiyaç tedarikini ön planda tutar. Dolayısıyla toplumsal refah, kapitalist para çıkarından önce değerlendirilir (Pesch,1924:204). Pesch burada kapitalizmi ve bireylerin sınırsız kazanma yönelimini eleştirmeye devam eder. Pesch'in temel pozisyonunu şu şekilde özetlemek mümkündür; ekonominin kapitalist formları, performans dayalı adil-sosyal bir bağlantı taşıdıkları ve dayanışmacı ihtiyaç tedarikine hizmet ettikleri sürece meşru ve üretkendir (Pesch, 1918:52). Pesch, Sombart'tan farklı olarak, ihtiyaç tedarikinin aynı zamanda kazanç sağlama istemini de kapsayabileceğini belirtir, yalnız bunun somut bir taleple sınırlandırılmasını ister. Mesleki organizasyon formlarının ele alınmasına uygun şekilde, vatandaşların sosyal-politik anlamda ihtiyaçlarının karşılanmasının garanti altına alınması gerekmektedir (Pesch, 1924:204). İktisadi ve sosyal politikaların önemli problem alanı olarak “sosyal sorun” ve “dünya piyasalarındaki rekabet” görülmüştür. Bununla birlikte ortaya hemen sosyal politikalar ve uluslararası rekabet kabiliyeti sorusu ortaya çıkar. Pesch'in bu noktadaki görüşleri yine aynı şekilde Schmoller'in görüşleriyle örtüşmektedir. Her ne kadar uygulama ekonomik ve sosyal politikalarda bir mutabıklık söz konusu olsa da dayanışmacılığın etik birleşenleri esasında tarihçi okulla olan farklılığı ortaya koymaktadır. Pesch'in öğrencisi Gustav Gundlach dayanışmacılığı aşağıdaki şekilde yorumlamıştır: ¹⁵“dayanışmacılık bir toplumun bütün uzuvlarını birbirine bağlayan bir sosyal sistemdir. Bu dayanışmacı bağlılık insani birlikte yaşamın egemen prensibi olarak görülür” (Gundlach, 1931:1612). Alman Tarihçi Okul'la farklılık ise okulun empirikliği ve rölaviziminden ileri gelir. Dayanışmacılık ise ekonomik gelişimin tarihsel-spesifik çeşit çokluğunu, objektif kültürel değerlerin manifestosu olarak yorumlar (Gundlach,1931:1618). Pesch'in dayanışmacılığı ekonomiyi, bir toplumun toplam kültürel oluşumunda bir alt-sistem olarak değerlendirir ki bunun refaha yönelik gelişim hedefi manevi-organik yönelimlerle şekillenmiştir. Pesch tabiat kanunu oryantasyonuyla Schmoller'ci tarihçiliğe karşıt olduğu için, Koslowski'ye göre tarihçi okul mensubu olamaz. Üstelik bu durum ekonomi etiği, milli

¹⁵ Gundlach 1927 yılında Sombart'ın yanında doktorasını yapmış ve Katolik sosyal öğretisinin Pesch'ten sonraki nesline dahildir.

iktisadi gelişim gibi konulardaki mutabıklığa rağmen geçerlidir (Koslowski,1991:389). Pesch'in görüşleri modern liberal düzen teorisiyle kıyaslandığında Pesch'in bir iktisadi düzen hedefine yönelmiş toplumsal yapılanma çalışmaları olarak algıladığı ve sonucu belirgin olmayan spontane bir düzenleme olarak algılamadığını belirtmek gerekir. Bu esasında Pesch'in sadece Alman Tarihçi Okul'un evrimciliğine karşı olmadığını, aynı zamanda Hayek mantığındaki evrimci liberal teori oluşumuna ters düştüğünü kanıtlar¹⁶. O perspektiften bakıldığında, iktisadi etik işbölümü olan piyasa ekonomilerinde düzen etiği olarak yorumlanır ki bunun kurula dayanan takas mekanizması piyasa süreçlerinde dayanışmacılığa muadil formlar gerçekleştirir. Daha kapsamlı bir düzen-politik konteksteyse aynı zamanda bazı arabolucu nitelikte yaklaşımlar görülebilir. Schumpeter somut bir şekilde dini-kültürel bir bağlantının olması gerektiğini zikreder ve bunun özellikle de devlet düzenlemelerinin dışındaki kurumsal değer oluşumunda önemli olduğunu vurgular (Schumpeter, 1946:400). Nell-Breuning rekabetin kurumsal entegrasyonu ile ilgili Katolik sosyal öğretinin bağlamında aşağıdaki açıklamalarda bulunur: “Ekonomi aynı oyun kurallarını oynayan bireyler arasında bir olay değildir, bir sosyal süreçtir ve bunun için toplumsal alanda gerçekleşen, toplumsal kurumlar olmadan düşünülemeyecek bir olaydır” (Nell-Brunning, 1960:373). Dolayısıyla ekonomi “geçimi” hedef alan bir toplum süreci olarak algılanmalıdır.

Sınırsız kazanç eğilimi hiç bir şekilde kapitalizme mahsus bir nitelik olarak değerlendirilmez, hatta bunun ilerisinde eklememesi kurumsal çerçeve koşullarına bağlı olan ve tarih öncesi insani birlikte yaşamın temel sabitliğini temel eder (Neil-Brunning,1960:389-90). Burada sosyal adalet kavramı belirleyici bir rol oynar, çünkü bu normatif bağlamda kapsamlı bir refah oryantasyonuna işaret eder. Dayanışma prensibiyle bu sırada “karşılıklı sorumluluğun anayasası” olarak kabul edilir. Yani liberal piyasa toplumu tasavvurlarından temelde farklı olan toplumsal bir strüktür prensibi olarak değerlendirilir. Bununla birlikte Nell – Breuning bir yandan devlet müdahalesini reddeder ama diğer yandan sosyal politik desteği gerekli

¹⁶ Hayek bu kurumların varlığını bireysel davranışlara indirgeyerek, onların oluşumunu “toplumsal sözleşme” benzeri toplu kararlardan bağımsızmış gibi göstermeye çalışır. Buna getirdiği çözüm ise piyasa gibi kurumları insan davranışlarının, hareketlerinin sonucunda kendiliğinden ortaya çıkmış olduklarını kabul etmek; ama insan tasarımı olarak görmemektir. Yani kurumlar insanların binlerce yıllık deneyimleri sonucunda ortaya çıkan, “amaçlanmamış sonuç”lardır (Eren,2015:52).

görür. Birey ile devlet arasındaki bu aracılık, aynı şekilde savaş sonrası federal Almanya'nın sosyal piyasa ekonomisi konseptini belirleyecekti.

Gerçekten de Armack tarafından formüle edilen sosyal piyasa ekonomisi konsepti ordo-liberalizm, dayanışmacılık ve Alman Tarihçi Okul'un kurumsal yaklaşımlarının bir sentezi niteliğindedir. Armack'ın dünyevi karşıtlıkları barıştırmak için öne sürdüğü "ireni" buna örnek gösterilebilir; burada Katolik prensipler sosyal eşitliği, Protestan tasavvurlar özel yatırımcılığı, sosyalist pozisyonlar sosyal güvenliği ve liberal talepler özgürlükçü ekonomik-ve toplumsal düzeni simgelemiştir (Armack,1950:89). Tarihsel perspektiften bakıldığında Alman refah devletinin şekillenmesi, mezhepler arası bir mutabakat, yani Protestan liberalizm ile Katolik refah müdahaleciliği arasında bir uzlaşma olarak yorumlanabilir. Bu bağlamda dayanışmacılığın da Katolik sosyal öğretisi içerisinde yer aldığı ortadadır.

5.Sonuç

Alman Tarihçi Okul ve Pesch'in benimsedikleri temel nokta, liberalizm ve sosyalizm arasında konumlanan üçüncü bir yolun varlığıdır. Bu yol Pesch'in dayanışma anlayışına karşılık gelmektedir. Pesch tarafından formüle edilen sosyal değerler, tamamıyla Alman Tarihçi Okul'un tasavvurlarıyla örtüşmektedir.

Pesch'in piyasa ekonomisinin kurumsal dinamiği konusundaysa farklılıklar ağır basmaktadır. Bu durum özellikle işletmelerin inovasyon faaliyetleri ve iktisadi gelişimin parasal boyutu için önem arz etmektedir. Dayanışmacı gelenekteki sosyo-ekonomik tartışmalarda ekonomik süreçlerin analizi için kültürel, politik ve etik yaklaşımların entegre edilmesi gerekliliğini vurgulanmaktadır. Bu şekilde dayanışmacılık ve Alman Tarihçi Okul, modern kurumsalcılığın genişletilmiş sosyo-ekonomik alanına dâhil olmaktadır. Sosyal politik talepler doğrultusunda toplumsal çıkar çatışmaları dikkate alınmalıdır. Çatışmaların devlet müdahalesiyle ve diyalog yoluyla çözümlenmeye çalışılması gerekir. Pesch'in dayanışmacılığına göre kapitalist ekonomik sistemi, sosyal dengeleri gözetten bir çalışan performans düzenlemesine ihtiyaç duymaktadır. Bu anlayış, Schmoller ve Wagner'in sosyal politikalarıyla denk düşmektedir. İşgücünün metalaşmadan uzaklaştırılması için öncelikle kazanç baskısından kurtarılması

gerektiğini savunmaktadır. İşçilerin sosyal hakları verilerek metalaşmanın önüne geçilebileceğini savunmaktadır.

Dayanışmacı düzene sahip bir sistemin sağlanması için kurumsal uygulanabilirlikler araştırılmalıdır. Günümüzde refah devletinin ekonomi politikası globalleşme dinamiğinden ayrılamaz niteliktedir. Bu durum sosyo-politik düzlemde milletler üstü veya çok milletli düzenlemeleri zorunlu kılmaktadır. Pesch'in dayanışma anlayışı ölümünün ardından halefleri Nell-Breuning ve Gundlach tarafından başarılı bir şekilde geliştirilerek, Vatikan'ın genelgelerinde yer almıştır. Almanya'nın sosyal devlet anlayışının şekillenmesi, Protestan liberalizmi ile Katolik refah müdahaleciliği arasındaki uzlaşma Pesch'in dayanışmacılığına dayanmaktadır. Pesch bu açıdan Katolik öğretilere büyük katkılar sağlamıştır.

Kaynakça

Anzenbacher, A. (2001). *Christliche Sozialethik, Einführung und Prinzipien*, UTB Verlag, Stuttgart.

Ebner, A. (2002). *Nationalökonomie als Kapitalismustheorie: Sombarts Theorie kapitalistischer Entwicklung*, Sombart, W.: Nationalökonomie als Kapitalismustheorie. Ausgewählte Schriften.

Ebner, A.(2000). Schumpeter and the 'Schmollerprogramm': Integrating Theory and History in the Analysis of Economic Development, *Journal of Evolutionary Economics*, Jg.10/Heft

Eren.A.A.(2015). Kendiliğinden Düzenle Bilgi Diyalektiği: Friedrich August von Hayek, *Ekonomik Yaklaşım*, 26(94): 27-55.

Gundlach, G. (1931). *Solidarismus in Staatslexion*(et.by.Herman Sacher)Freiburg.

Gülich, C. (1989). *Organisation“ der Wirtschaft. Von Durkheims Berufsgruppen zu Bouglés Solidarismus*, Bielefeld.

Homann, K./ Blome-Drees, F. (1992). *Wirtschafts- und Unternehmensethik*, Göttingen.

Hürten, H.(1986). *Geschichte des Deutschen Katholizismus 1800 – 1960*, Grünewald Verlag, Mainz.

Koslowski, P. (1991). *Gesellschaftliche Koordinierung. Eine ontologische und kulturwissenschaftliche Theorie der Marktwirtschaft*, Tübingen.

Körtner, U. H.J (1999). *Evangelische Sozialethik*, Göttingen.

Kruip, G.(2004). *Gerechtigkeit und Solidarität – Neue Antworten auf alte Fragen gesucht, unkorrigiertes Manuskript zur Verfügung gestellt vom NDR*, Hannover.

Langner, A.(1998). *Katholische und evangelische Sozialethik im 19. und 20. Jahrhundert*, Schöningh Verlag, Paderborn.

Leuninger, E (2005). *Katholische Soziallehre – Catholic Social Teaching, Träger: Bildungswerk der Katholischen Arbeitnehmer-Bewegung Diözese, Limburg*.

Lönne, K. E. (1986). *Politischer Katholizismus im 19. und 20. Jahrhundert, Neue Historische Bibliothek, edition suhrkamp*, Verlag, Frankfurt am Main.

Armack,M. A. (1950/1981). *Soziale Irenik*, Weltwirtschaftliches Archiv.

Nell-Breuning, O. von (1960). *Kapitalismus und gerechter Lohn*, Freiburg.

Pesch, H. (1902). *Solidarismus*, Stimmen aus Maria Laach

Pesch, H. (1914). *Lehrbuch der Nationalökonomie*, Freiburg.

Pesch, H. (1918). *Ethik und Volkswirtschaft*, Freiburg.

Pesch, H. (1920). *Lehrbuch der Nationalökonomie*, Freiburg.

Pesch, H. (1924). *Selbstdarstellung in Meiner, F. (Hrsg.): Die Volkswirtschaftslehre der Gegenwart in Selbstdarstellungen*, Leipzig.

Pesch, H.(1899). *Die soziale Befähigung der Kirche, 2. vermehrte Auflage, Verlag der Germania Aktiengesellschaft für Verlag und Druckerei*, Berlin.

Pesch, H.(1922). *Lehrbuch der Nationalökonomie, 2. Aufl., Herder, Freiburg im Breisgau, 1922, Archiv der Staatsbibliothek zu Berlin*.

Pesch, H.(1922). *Lehrbuch der Nationalökonomie*, 1. Aufl., Herder, Freiburg im Breisgau, Archiv der Staatsbibliothek zu Berlin.

Priddat, B. (1995). *Die andere Ökonomie. Eine neue Einschätzung von Gustav Schmollers Versuch einer „ethisch-historischen“ Nationalökonomie im 19. Jahrhundert*, Marburg.

Raymund der Wahal. (1910). *Die Nationalökonomie in Frankreich*, Stuttgart.

Schmoller, G. von (1893/1898). *Die Volkswirtschaft, die Volkswirtschaftslehre und ihre Methode*, Frankfurt.

Schmoller, G. von (1923a). *Grundriß der Allgemeinen Volkswirtschaftslehre*, München.

Schmoller, G.(1900). *von Grundriss der Allgemeinen Volkswirtschaftslehre*, Erster Teile, 1.Aufl.,Leipzig.

Schumpeter, J. A(1946). *Kapitalismus Sozialismus und Demokratie*.

Wagner, A. (1893). *Grundlegung der politischen Oekonomie*. Leipzig.

Wagner, A. (1907). *Theoretische Sozialökonomik oder, Allgemeine und theoretische volkswirtschaftslehre*, Leipzig.